

Ålands fredsinstitut den 14 maj 2007

Hans Blix: "Den kalla freden. Dags för nedrustning?"

- Roligt att få tillfälle tala med nära grannar.
- En historia förmäler att '**diplomats are people who think twice before saying nothing...**'
- Jag är dock numera varken diplomat eller FN tjänsteman. Kan säga nästan vad jag vill...
- Många av er kanske **såg mig på TV** i början av 2003 – månaderna innan Irak invaderades. Jag ska berätta litet om Irakfrågan som jag levde med i under perioden 2000 – 2003.
- **Inspektörsstyrkan** som jag ledde kände sig **ingalunda** som någon grupp av **hjältar** som stod upp mot aggressiva USA. Bara som **internationella tjänstemän** som fullgjorde den **uppgift** som Säkerhetsrådet lagt på den att professionellt och opartiskt inspektera och rapportera.
- Vi påstod oss inte vara smartare än staternas experter, men jag kunde försäkra alla att vi i varje fall '**inte var i någons ficka...**'
- Fyra år efter kriget ser jag inte bara det **upprörande och det tragiska** i den väpnade intervention som USA och England ledde och dess följder utan också hur angreppet innefattade ett **stopp i en global utveckling mot avspänning.**
- **Först det tragiska:** Invasionen missade de syften som angavs:
- **WMD** kunde inte elimineras -- för de fanns inte.
- **Al Qaeda** kunde inte nedkämpas – för de fanns inte i Irak. **Däremot** har Irak kommit att bli en grogrund för Al Qada och terrorism;
- **Demokrati** har inte skapats -- i stället har man hittills fått **anarki...**
- **En framgång** finns dock att notera: **Saddam Hussein är borta...**
- Huruvida man kommer att – som säkert var **tänkt** -- kunna behålla **amerikanska trupper i Irak** för att säkra oljekällor och oljetransporter i Mellersta Östern i framtiden är ovisst.
- En kostnad som inte uppmärksammats så mycket är att ett **hack gjorts i FN:s auktoritet och i den lovande utveckling mot en fredligare världsordning som vi trodde oss se efter det kalla krigets slut.**
- Om vi ser vi tillbaks i **historien** kan vi inte undgå göra den glädjande upptäckten att de **fredliga områdena i världen har brett ut sig.**

- För länge sen ägnade sig **svear och götar** inte sällan åt att slå ihjäl varandra.
- Krig mellan **nordiska stater** är sedan ett par hundra år otänkbart. Upplösningen av **unionen** mellan Sverige och Norge var fredlig. En mjuk skilsmässa – som det nu kallas.
- Även **mellan EU medlemmar ses krig som otänkbart**. EU är tänkt som ett projekt för att väva samman medlemmarna så starkt i ömsesidigt beroende att de inte kan slita sig loss.
- Alltfler betvivlar nu möjligheten också av krig mellan **EU och Ryssland**. I flera europeiska länder minskar territorialförsvaret och soldater utbildas i stället för FN tjänst...
- Ser vi **utanför Europa**, finner vi att mellan **USA och Mexico**, som ibland förr krigade med varandra, krig idag är otänkbart.
- I **Latinamerika** utkämpades också krig mellan stater. Så ej längre.
- Kanske är det den ökade närheten, det ökande **ömsesidiga beroendet mellan stater**, som leder till denna välkomna och snabbt accelererande utveckling. Se på **Kina och Japan** idag. Inte såta vänner som vi i Norden, men starkt beroende av varandra och angelägna att utveckla beroendet.
- **Mellan stormakterna** finns friktioner men krig ter sig osannolikt.
- Man är frestad att tala om en **fredens globalisering** – men det finns vissa reservationer: **inbördeskrig, regionala konflikter** (Mell Östern, Afrika) **och flash points – Taiwan och Kashmir**
- En mer restriktivt syn har också utvecklats i världssamfundet på vad som skall anses vara **tillåtlig våldsanvändning** mellan stater.
- **Ännu Nationernas Förbunds stadga** förbjöd inte stater gå till krig.
- **Men i FN stadgan, som skrevs i San Fransisco 1945** direkt efter Andra Världskriet, **förbjöds** medlemmarna att **använda våld** eller hot om våld mot varandra. Bara två **undantag gjordes**:
- **Säkerhetsrådet** kan bemyndiga användande av **väpnat våld**, då det föreligger **'hot mot freden, brott mot freden eller aggression;'** **och**
- **Rätt för staterna** kvarstår att använda väpnat **våld i självförsvar** i den snävare kategori av fall, då ett **väpnat angrepp** föreligger, **till dess Rådet hinner ingripa...**
- **Angreppet mot Irak 2003** kunde inte rättfärdigas under någon av dessa grunder.
- **Säkerhetsrådet** vägrade att ge sitt samtycke. Ville ha mer inspektioner
- Något **angrepp från Iraks sida förelåg inte** – varken mot USA eller någon annan stat.

- **Hur försvarade USA då angreppet?**
- **Formellt åberopade** man att Irak **brutit** mot många Säkerhetsråds-**resolutioner** och att en rätt att gripa till våld hela tiden förelegat för att sanktionera dessa resolutioner. Det är dock **svårt** att kunna se ett eventuellt tidigare gällande bemyndigande från rådets sida skulle kunna gälla i en situation då det klart visar sig att rådets majoritet inte stöder ett ingripande.
- Det är **rimligare men inte mindre oroande** att se den väpnade interventionen som en tillämpning av den rätt till preemptiv och preventiv våldsanvändning som **USA påstod sig ha**.
- I **augusti 2002** publicerades en amerikansk **försvarsdoktrin** som rätt och slätt förklarade att en begränsning av rätten till självförsvar till situationer där det föreligger eller omedelbart förestår ett **väpnat angrepp – dvs FN stadgans regel -- var alltför snäv**.
- Condoleeza **Rice** uttalade att man inte behöver vänta på att använda våld i självförsvar till dess något **'svampmoln'** dyker upp.
- Någon förklaring om **hur långt i förväg USA** tänker sig kunna använda självförsvar **har dock inte getts** fast man ibland sagt att ett växande hot – ”a **growing threat**” skulle räcka’?
- **En svårighet**, då man säger sig **förebygga ett anfall**, är att det är svårt att åberopa anfall som ännu inte påbörjats. Man måste bygga på **underrättelsematerial**. Det gjorde USA i Irakfallet och **materialet var uselt**. 'Faith based' 'Fake based'
- **Vad inspektörerna sa** efter 700 inspektioner brydde man sig inte om. Inte ens våra rapporter att flera dussin platser som säkerhetstjänsterna tipsat oss om, inte innehöll några massförstörelsevapen. De borde ha insett att deras källor – särskilt avhoppare – var dåliga.
- **Om de avlyssnade våra telefoner – vilket påståtts – tycker man att de åtminstone kunde ha hört bättre på vad vi sa...**
- I mars 2003 **struntade man alltså i FN inspektioner och FN-stadgan**. Ändå blev man rasande på Kofi Annan när han sa att kriget var olagligt;
- **Även idag** är Bush administrationen säkert **beredd ignorera** stadagn. Då man ännu i april 2007 inte angripit atomanläggningar i **Iran** utan diskuterar dem i FN är det nog inte FNstadgan som avhåller utan en amerikansk opinion som är trött på krigsäventyr.
- Är detta **spetsfundigheter**, kanske ni frågar. FN stadgan har man väl brutit mot förut? Jo, men inte så att man som Bush-administrationen öppet kastat den överbord.
- **President Bush den äldre** förklarade efter **1991** års Irakinvasion – som företogs med stöd av säkerhetsrådet och **mängder** av allierade –

att man nu såg en **'a new international order'**. **Det ingav förhoppningar som President Bush den yngre har begravt.**

- **2003 inte bara struntade man i FN stadgan; man visade förakt för FN.**
- **Säkerhetsrådet kritiserades för att vara oförmöget att handla. Ändå skulle väl de flesta idag anse att rådet visade klokhet genom att vägra bemyndiga ett angrepp som inte var förenligt med stadgan och som ledde till ett krig som aldrig bort äga rum.**
- Med utgångspunkt i **OLJA för MAT** programmet **utbasunerades också av amerikanska kongressledamöter att FN med generalsekreteraren i spetsen var korrumperat.**
- Med mycket **ringa skäl**. Vad som i **verkligheten** hände var att programmet utsattes för **bedrägeri** av Irakregimen i samarbete med företag som sålde mat till Irak eller köpte olja från Irak. Amerikanska **Chevron** och australiska Wheat Council bland många andra har vidgått hur de betalat mutor för att få kontrakt.
- **FN är tungfotat** och tungadministrerat men sällan korrumperat.
- **Vad var det då som ledde till att Bush den äldres hållning övergavs och Bush den yngre struntade i FN?**
- **I början av 90-talet**, då den sovjetiska krigskapaciteten sjönk ihop, **blev USA världens enda militära supermakt**. Man **misstrodde** internationalella avtal **och internationell inspektion** och ville lita på sin egen styrka. Man såg **ingen motkraft**.
- **Det gäller ännu**, men efter Irak-kriget (och Libanon) känner man att den **militära övermakten inte är en tillräcklig faktor**.
- **Ett visst återtåg** kan skönjas till diplomati och internationella avtal, säkerhetsråd m sanktioner. **Kanske också till NEDRUSTNING?**
- **Efter det kalla krigets slut** för ungefär 20 år sen **väntade världen sig nedrustning**. Vad skulle man nu med de enorma arsenalerna till?
- Det som i alla tider förr orsakat väpnade konflikter: **tvister om gränser och territorier** och **religion eller ideologi** är efter det kalla krigets slut i stort sett **borta** mellan världens stormakter.
- **En del nedrustning** har också glädjande kommit till stånd.
- Ett fullständigt avtal mot **kemiska vapen slöts 1993**
- Antalet kärnvapen har sjunkit från omkring **55.000 till 27.000**
- De kommer att sjunka ytterligare
- Men **nedrustningsförhandlandet** – som ännu pågick under Clinton – **kom definitivt av sig under Bush den yngre**. Den amerikanska militärmakten kände inte längre behov av att begränsa Rysslands,

- Kinas och andras rörelsefrihet och ville inte själv påta sig begränsningar för att uppnå det.
- Ett avtal om fullständigt **förbud mot alla kärnvapenprov förkastades** av den amerikanska senaten och förslag till **verifikation** av förbudet mot biologiska vapen förkastades av USA 2001. Tidigare löften om åtgärder betr. nukleär nedrustning övergavs 2005.
 - I stället för nedrustning har vi de senaste åren sett vad Kofi Annan kallat **'sleep walking' till nya rustningar.**
 - **USA**-administrationen vill utveckla **nytt standardkärnvapen.** Ev. testa?
 - **UK** beslutar fortsättning på **Trident** atomvapen program.
 - **Kina** skjuter ner en egen äldre vädersatellit och visar att man inte saknar vapen i ett rymdkrig.
 - I **Ryssland** utvecklar man mer missiler och hotar med åtgärder som gensvar om USA placerar delar av sin missilsköld i Polen och Tjeckien.
 - Världens totala militära utgifter för 2006 är ung. **1.3 trillioner** – varav ungefär hälften faller på USA.
 - **Är detta då ett klimat att komma fram med förslag om nedrustning? Ja.**
 - **En oberoende internationell kommission**, som finansierades huvudsakligen av Sverige och som jag ledde, **la i fjol fram en rapport med titeln**
 - **'Weapons of Terror. Freeing the World of Nuclear, Biological and Chemical Weapons.'** (www.wmdcommission.org)
 - **Definition av Wmd.**
 - Hälften av rapporten behandlar kärnvapen och 30 av de 60 **rekommendationerna** avser kärnvapenfrågor.
 - Kommissionen konstaterar att **1968 år icke-spridningsavtal** – NPT – hade **ambitionen** att uppnå en värld i vilken ingen stat längre hade kärnvapen.
 - **De 1968 existerande icke-kärnvapenstaterna** inbjöds alla att avsvära sig kärnvapen även för framtiden; och
 - **De 1968 existerande fem kärnvapenstaterna** inbjöds att förhandla sig till nedrustning.
 - **NPT** har i en del hänseenden blivit **en stor framgång:**
Nästan alla icke kärnvapenstater har **bundit sig** under avtalet
Särskilt positivt var att
Ukraina, Vitryssland och Kazakstan lämnat över de kärnvapen de hade till Ryssland. Vidare att **Sydafrika** efter att ha demonterat sina kärnvapen anslutit sig till NPT.
 - **Negativt** är att några få stater som anslutit sig mot avtalet, **brutit emot det: Nordkorea, Irak och Libyen. Därtill kommer att Iran** möjligen

avser göra detsamma. Irak och Libyen är nu tillbaks i fållan och man får hoppas att de förhandlingar som förs med Nordkorea och Iran leder till resultat.

- **Negativt** är vidare att tre stater inte anslutit sig – **Indien, Israel och Pakistan** -- och alla utvecklade kärnvapen.
- **Lika negativt** är att **de fem kärnvapenstaterna** sedan ett antal år inte tycks ta sin förpliktelse att förhandla om nedrustning, på allvar:
 - I USA förkastade Senaten det förslag om samtycke till ratifikation och **ikraftträdande av det fullständiga provstoppsavtal som USA hade undertecknat och Bushadministrationen är emot ratifikation.**
 - Förslag om att alla stater skall acceptera förbud mot **tillverkning av anrikat uran och plutonium** för vapen har inte förts framåt.
 - Initiativ från kärnvapenstaterna med USA och Ryssland i spetsen till **nukleär nedrustning har inte tagits.**
 - Borttagande av **kärnvapen från Västeuropa och västra Ryssland** har inte ägt rum.
 - Frågan om **förstärkt exportkontroll och kontroll av klyvbart material, kemiska och biologiska ämnen** för att försvåra för terrorister att skaffa massförstörelsevapen har **inte avancerat.**
- **Vilka är då utsikterna för NPT: s granskningskonferens 2010 ?**
- Det blåser en svag **vårlig medvind** i CD. Kanske ett **arbetsprogram** kan komma att accepteras.
- Vad beträffar **WMDC rapporten**, så har den rönt mycken uppmärksamhet. Tyska UD har satt upp hela rapporten på sin web site. Den har **översatts** till spanska, ryska, kinesiska och japanska.
- Jag har **inbjudits** att presentera den i många utrikesdepartement jorden över.
- För regeringar liksom för media och ngo's tror jag det är en stor fördel att **rapporten är en argumenterad kompetent och sansad översikt** – inte djuplodande analyser och inte heller blåögda drömmar.
- Mest uppmuntrande är att en stor grupp **amerikanska politiska veteraner med Kissinger** i spetsen ställt sig bakom en artikel i WSJ, där man yrkar på nukleär nedrustning.
- Under det kalla kriget, säger de, var de meningsfullt med nukleär **avskräckning. Idag behövs det inte mellan stormakterna** och fortsatta kärnvapenarsenaler utgör en stimulans för andra, inklusive terrorister, att skaffa dessa vapen.
- Det är heller ingen tvekan om att **stämningen i Washington ändrat sig en del.** Det är inte bara att demokraterna fått majoritet i kongressen. De **neokonservativa** är diskrediterade.
- Ändå ska man **inte ropa hej.** USA har under det senaste halvåret visserligen intagit en något **mer konciliant** hållning gentemot

- Nordkorea** och kanske får vi se något liknande beträffande Iran, men **några lappkast är det inte fråga om.**
- Om demokraterna vinner presidentvalet kommer utsikterna att förbättras, men dels kan man räkna med att demokrater vill värja sig mot **anklagelser att vara 'softa'**, dels finns det **militärindustriella komplexet** kvar.
 - Det finns också **oroande trender**. Vi må lättade registrera att USA säger sig inte leva i spänning med andra stormakter. Sådant hör vi från det amerikanska utrikesdepartementet.
 - **Försvarsdepartementet talar dock sitt eget språk.** USAs försvarsmakt **samövar med andra länders militärer** över stora delar av världen och USA har 'stödjepunkter' över hela världen.
 - Ett **nukleärt samarbetsavtal** har tecknats av USA med **Indien** och det tolkas som ett försök att bygga ett motståndsbälte **mot ett starkare Kina.**
 - **Polen, Tjeckien och Ungern** är **NATO-medlemmar**. Delar av den amerikanska **missil-skölden** är tänkt att placeras nära Ryssland i Tjeckien och Polen, vilket ter sig utmanande för Ryssland.
 - **Ukraina och Georgien** inbjuds till medlemskap och Senator **Lugar** säger att dörren bör stå öppen för **Azerbeijan och Kazakhstan...** Kanske man inte ska förvåna sig att **Putin fräste ifrån** i Munchen.
 - **Låt mig sluta med att säga att Europa i detta läge har ett betydande ansvar.** Samhörigheten mellan demokratierna över Atlanten har en stark grund men EU tillskapades som ett fredsprojekt för vår kontinent. Det är **ett arv som förpliktar.**
 - **De nordiska staterna har också ett särskilt ansvar.** För små länder är det särskilt viktigt att **stärka freden och den internationella rättsordningen.** De nordiska länderna har också folk som är väl insatta i frågorna och kan delta i förhandlingar med kunskap och argument. Det bör vi fortsätta att göra.